

Naumenko V.I. DEVELOPMENT OF RELIGION AND THE CHURCH AT VINNYTSIA REGION OF THE SECOND HALF OF 1950 THE FIRST HALF OF THE 1960s: ISTORIOGRAFICHNY ASPECT

This article presents an analysis of the books and materials science and local history konfiredntsy corresponding topic. The author tries to reveal the essence of the Xia-uneasy relationship between religion and the church and the state policy in the second half of 1950 the first half of 1960. Show your vision researchers involved in the study pro-blematiki.

Keywords: historiography, religious life, monastery, temple ritual, antyrelihiynist, atheism.

УДК 94(477):94(438)

Н.М. Чорна

ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ ВЗАЄМИН В УКРАЇНСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ

У статті проаналізовано періодизацію сучасних відносин України та Польщі в українській історіографії, з'ясовано критерії, за якими у взаєминах двох держав дослідники виокремлювали окремі етапи, обґрунтовано необхідність подальшого наукового осмислення означеної проблеми

Ключові слова: періодизація, етапи, Україна, Польща, відносини, історіографія

Початок якісно нових відносин між Україною та Польщею традиційно пов'язують з геополітичними трансформаціями, яких зазнала Європа на межі 80-х – 90-х рр. ХХ ст. Політика «перебудови», ставши свого роду каталізатором політичних змін у країнах, що перебували у сфері впливу кремлівського керівництва, створила передумови для налагодження взаємин між Україною та Польщею. Вперше за багато років політичні еліти двох країн отримали можливість здійснювати самостійну зовнішню політику та без залучення союзного центру контактувати на паритетних засадах.

У праці В. Колесника зауважено, що «вихідним пунктом у налагодженні польсько-української взаємодії на нових демократичних принципах слід вважати другу половину 1989 р.», коли у Польщі було створено перший некомуністичний уряд на чолі з Т. Мазовецьким [1, с. 5]. Україна юридичні підстави для здійснення самостійної зовнішньої політики отримала завдяки проголошенню 16 липня 1990 р. Декларації про державний суверенітет.

Проблема визначення основних етапів українсько-польських взаємин з різною мірою актуальності поставала перед кожним дослідником, який займався вивченням відносин двох держав. Серед українських науковців означений аспект проблеми досліджували І. Афанасьєв [2], В. Васюк [3], Т. Герасимчук [4], В. Глібов [5], Д. Горун [5–6], І. Гуцуляк [7], А. Киридон [8–9], Т. Кондратюк [10], Л. Кондратюк [10], Н. Медведчук [11], Ю. Присяжнюк [12], Я. Турчин [13]. Як засвідчив аналіз їх праць, критерієм для виокремлення у взаєминах двох держав окремих етапів здебільшого були стандартизовані чинники політичного характеру (динаміка офіційних візитів та зустрічей повноважних представників двох держав, кількість підписаних угод, рівень зацікавленості держав одна в одній тощо). Попри це, запропоновані періодизації не є однотипними і різняться між собою як за кількістю виокремлених етапів, так і за їх хронологічними рамками. Актуальність проблеми періодизації українсько-польських відносин за умови відсутності уніфікованого підходу до її трактування зумовила вибір об'єкту наукового пізнання даної публікації.

Мета даного дослідження – проаналізувати здобутки вітчизняної історичної науки у вивченні проблеми періодизації сучасних українсько-польських відносин та визначити реальний рівень її наукового осмислення.

В українській історичній науці одними з перших сучасні українсько-польські взаємини ґрунтовно проаналізували В. Глібов та Д. Горун. У спільній їх публікації [5] об'єктом дослідження стали відносини Києва та Варшави у 1990–1995 рр. Проаналізувавши окремі аспекти політичної та економічної взаємодії, дослідники виокремили у ній три етапи: підготовчий (1990 р. – 1 грудня 1991 р.), «романтичний» (1 грудня 1991 р. – початок січня 1993 р.), «прагматичний» (січень 1993 р. – кінець 1995 р.) [5, с. 17–18].

Відносини двох держав впродовж підготовчого етапу здійснювалися за умови часткового суверенітету України і були позначені взаємними пошуками спільних орієнтирів. Протягом

.....
цього часу було проголошено Декларацію про державний суверенітет України (16 липня 1990 р.) з наступним її схваленням Сеймом РП (27 липня 1990 р.), підписано Декларацію про принципи і основні напрями розвитку українсько-польських відносин (13 жовтня 1990 р.) та Протокол про консультації між МЗС України та МЗС РП (17 вересня 1991 р.).

«Романтичний» етап в українсько-польських відносинах характеризувався взаємним пошуком політичних партнерів серед великих держав за умови одночасного дистанціювання від Росії. «Ключовими» подіями цього етапу стали визнання незалежності України Польщею (2 грудня 1991 р.), встановлення повноцінних дипломатичних стосунків (4 січня 1992 р.), а також підписання Договору про добросусідство, дружні взаємини та співробітництво (18 травня 1992 р.). Попри активну дипломатичну діяльність, відносинам двох держав «не вистачало конкретної роботи по зміцненню українсько-польських контактів», – переконані дослідники [5, с. 18].

«Прагматичний» етап, згідно з Д. Горуном та В. Глібовим, був позначений деякою стагнацією у відносинах України та Польщі. Обидві країни почали підходити до питання співробітництва з очевидною долею прагматизму. Серйозним здобутком стало створення Консультаційного Комітету Президентів України та РП (24–26 травня 1993 р.). Найважливішими подіями цього періоду, на думку авторів, були візит президента РП Л. Валенси до України та участь українського глави держави Л. Кучми в урочистостях, присвячених 50-річчю визволення концтабору в Освенцімі, що відбулися 26–27 січня 1995 р. Значний вплив на взаємну активність сторін справило їх приєднання до програми НАТО «Партнерство заради миру», а також участь у спільних навчаннях 12–16 вересня 1994 р. «CooperativeBridge 94».

До обґрунтування етапів українсько-польської взаємодії Д. Горун повернувся ще раз. Через два роки по опублікуванні статті, істориком була захищена кандидатська дисертація, у якій він подав вже дещо іншу періодизацію. Як і в попередньому випадку, у взаєминах двох держав було виділено три періоди, проте їх хронологічні рамки стали іншими. Так, першим етапом тепер було охоплено 1989 р. – 1 грудня 1991 р. – впродовж цього часу спостерігалось «виявлення певної еволюції ідеї співпраці з Польщею в Україні, і з Україною у Польщі», формувалися передумови для налагодження взаємин. Протягом 1 грудня 1991 р. – січня 1993 р. офіційні Київ та Варшава закладали підвалини двостороннього співробітництва. З січня 1993 р. по 1997 р. сторони наповнювали реальним змістом домовленості, яких вдалося досягти раніше [6, с. 4].

У 1998 р. в журналі «Нова політика» Д. Васильєв та Л. Чекаленко опублікували наукову розвідку [14], у якій продемонстрували своє бачення основних етапів українсько-польської взаємодії у 90-х рр. ХХ ст. Так, у відносинах між двома державами дослідники виділили такі етапи: 1) від проголошення незалежності України та встановлення дипломатичних взаємин з Польщею наприкінці 1991 р. до середини 1993 р.; 2) від 1993 р. до 1995 рр.; 3) з 1996 р. Аналогічний підхід до цього питання знайшов висвітлення у праці Ю. Присяжнюк [12, с. 35].

Основним змістом першого етапу було визначено активізацію двосторонніх взаємин та спільні пошуки оптимальних форм співробітництва як на рівні міждержавної взаємодії, так і на рівні окремих громадян. Другий етап, на думку авторів, позначився на стосунках України та Польщі певною стагнацією. На третьому етапі спостерігалось пожвавлення відносин з наступним їх виходом на рівень стратегічного партнерства [14, с. 17].

Глибокий аналіз модерних українсько-польських взаємин було здійснено Т. Герасимчук. Дослідивши різні аспекти взаємодії двох держав у 90-х рр. ХХ ст., авторка виділила у них три етапи: від проголошення незалежності Україною і встановлення дипломатичних відносин з Польщею наприкінці 1991 р. до середини 1993 р. – віднайдення оптимальних форм розвитку двосторонніх відносин; з середини 1993 р. до 1996 р. – стагнація у стосунках України та Польщі; з 1996 р. – пожвавлення в українсько-польських відносинах з наступним виходом на рівень стратегічного партнерства у 1997 р. [4, с. 169].

Н. Медведчук, зосередившись на вивченні гуманітарної складової українсько-польських відносин, виокремила у них п'ять етапів. Три перші з них, охоплюючи період 1989 р. – кінця 1995 р., повторюють етапи, обґрунтовані Д. Горуном та В. Глібовим. Два інші – стратегічне партнерство (1996 р. – березень 1999 р.) та пріоритетне партнерство (березень 1999 р. – травень 2004 р.) – авторка виділила, проаналізувавши взаємини між державами впродовж другої половини 90-х рр. ХХ ст. – початку ХХІ ст. [11, с. 13].

Праці українських науковців, у яких знайшла відображення проблема періодизації сучасних міждержавних відносин України й Польщі, були проаналізовані І. Афанасьєвим [2]. Піддавши гострій критиці наявні напрацювання, дослідник, разом з тим, не показав свого бачення етапів становлення взаємин між двома державами.

У опублікованій у 2009 р. статті В. Василюка новітня доба у взаєминах Києва та Варшави репрезентована п'ятьма етапами: 1990–1992 рр. – підготовчий, позначений першими кроками на шляху зближення двох держав; 1992–1994 рр. – налагодження обопільного партнерства, «відкриття» України для широкого загалу польської політичної еліти, підписання перших міждержавних угод, реальна оцінка перспектив співробітництва; 1995–1998 рр. – вихід двосторонніх відносин на рівень стратегічного партнерства, нагромадження договірно-правової бази; 1999–2004 рр. – остаточне перетворення Польщі в одного з найбільш важливих партнерів України, закріплення за нею ролі захисника євроатлантичних та європейських прагнень України; з травня 2004 р. – розвиток відносин двох держав у контексті реалій вступу Польщі до ЄС (1 травня 2004 р.) та Шенгенської зони (21 грудня 2007 р.) [3, с. 69].

Три періоди у становленні та розвитку відносин незалежної України з Польщею виділяють дніпропетровські дослідники Т. Кондратюк та Л. Кондратюк [10, с. 156]. Згідно з ними, впродовж першого періоду (1992–1993 рр.) відбувалося «відкриття» польською елітою України та вивчення державами потенціалу співробітництва, притаманного кожній із них; другий етап (1993–1999 рр.) позначився на українсько-польських зв'язках розвитком договірно-правової бази та формуванням стратегічного партнерства; для третього етапу (від 1999 р.) характерним було остаточне закріплення за офіційною Варшавою ролі одного з найбільш важливих партнерів України, «провідника» та «адвоката» її прагнення інтеграції у європейські та євроатлантичні структури.

Споглядаючи за подіями нещодавнього минулого, автори дійшли висновку про наявність підстав для виділення ще одного періоду в історії двосторонніх відносин. З 2010 р. вони почали відлік четвертого етапу взаємин Києва та Варшави, ключовою ознакою якого став динамізм [10, с. 156]. «Він пройшов через створення низки міждержавних інституцій, регулярні засідання комітетів, комісій і форумів, на котрих обговорювалися проблеми економіки, безпеки, культури. Значно активізувалася співпраця держав-сусідів у політичній площині» [10, с. 156].

Близькою до розглянутої є періодизація львівської дослідниці Я. Турчин. У процесі становлення відносин незалежної України з Польщею авторка виділяє три періоди: 1992–1993 рр., 1993–1999 рр., від 1999 р. по сьогодні [13, с. 120].

Детальним аналізом українсько-польської взаємодії упродовж 1989–2012 рр. характеризуються наукові розвідки А. Киридон. Ґрунтовне дослідження політичного та економічного аспектів відносин Києва та Варшави дозволило авторці визначити такі їх періоди:

I період ((1989) 1990–1992 рр.) – налагодження взаємин та перші кроки на шляху до зближення: від прийняття «Декларації про засади та основні напрями розвитку українсько-польських відносин» (13 жовтня 1990 р.) до встановлення дипломатичних відносин 4 січня 1992 р. У відносинах між двома державами було закладено передумови для подальшого конструктивного діалогу з наступним виходом на рівень стратегічного партнерства;

II період (1992–1995 рр.) – активізація двостороннього співробітництва, що супроводжувалася підписанням перших двосторонніх договорів та «відкриттям» країнами одна одної. Відносини набули європейського контексту: Польща активно представляла українські інтереси у Європі, розглядалися перспективи приєднання України до формату «Вишеградської трійки» та «Веймарського трикутника»;

III період (1995–1999 рр.) – виведення двосторонніх відносин на рівень стратегічного партнерства, нагромадження відповідної договірно-правової бази. Попри очевидну активізацію українсько-польського співробітництва, негативний вплив на нього справило «оздоровлення» у взаєминах України й Польщі з Росією;

IV період (1999–2004 рр.) – інтеграція Польщі до НАТО та ЄС, остаточне закріплення за Варшавою ролі «провідника» інтересів України на міжнародній арені, підтримка її курсу на європейську та євроатлантичну інтеграцію. У 2003 р. Польща виступила з ініціативою розробки «східного виміру» політики ЄС, один із векторів якого мав стосуватися концепції особливих відносин з Україною. «Провал» цього проекту, а також зближення України та Росії спричинили

.....
дистанціювання офіційної Варшави від вирішення українського питання та переорієнтацію на розв'язання внутрішньодержавних проблем;

V період (початок 2004 р. – початок 2010 р.) – спеціалізація Польщі на реалізації «Східного партнерства ЄС», посилення її ролі як адвоката й лобіста курсу України на інтеграцію у ЄС та НАТО. Обидві держави демонстрували розширення політичних, торговельно-економічних та соціокультурних зв'язків;

VI період (від 2010 р. – по сьогодні) – «нова ера» в українсько-польських відносинах, зумовлена початком президентства В. Януковича та Б. Коморовського [8, с. 3–7; 9, с. 47–50].

Директор Інституту європейської інтеграції Львівського національного університету імені Івана Франка Б. Гудь запропонував відлік кожного етапу у відносинах України та Польщі розпочинати зі вступу на посаду їх президентів. Таким чином, в українсько-польських відносинах було визначено три етапи: «романтичний» (за часів Л. Кравчука та Л. Валенси), «прагматичний» (за президентів Л. Кучми та А. Квасневського) та «історичний» (за каденції В. Ющенка та Л. Качинського). З приходом до влади В. Януковича та Б. Коморовського у відносинах двох держав розпочався новий етап, спрогнозувати зміст якого науковець не наважується. «Це було б ворожінням на кавовій гуці. Перший період не може повторитися, бо зовсім інші обставини. До третього періоду теж повороту немає, позаяк і Броніслав Коморовський, і Віктор Янукович є прагматиками і реалістами, які дивляться на сучасні обставини і їх менше всього цікавить те, що було в історії, не дивлячись навіть на відкриття цих меморіалів – це вже просто відпрацьовані ритуальні речі. Натомість чи буде другий період, який не дивлячись на те, що бажання двох сторін часом були різними, був найпродуктивнішим в історії наших стосунків? Знову ж таки важко сказати, що це буде так» [15].

Чотири етапи в українсько-польських відносинах виділив І. Гуцуляк [7]. У період 1991–1994 рр. відбулося встановлення контактів та «знайомство» з Україною широкого загалу політичної еліти Польщі, з'ясовано можливості кожної зі сторін, підписано перші двосторонні угоди. Протягом 1994–1999 рр. країни зосереджувалися на виведенні двосторонніх відносин на рівень стратегічного партнерства та формуванні договірно-правової бази, відповідної новому формату взаємин. Позитивну динаміку, яка характеризувала українсько-польські зв'язки цього часу, значною мірою зумовлював «унікальний рівень довіри та взаємодії між Президентами обох країн» [7, с. 38]. Період 1999–2004 рр. був позначений вступом Польщі до НАТО та початком переговорів про вступ до Євросоюзу. За Варшавою остаточно закріпилася роль одного з найбільш важливих партнерів України на міжнародній арені, активного захисника її європейських та євроатлантичних інтеграційних прагнень. Вступ Польщі до ЄС та Помаранчева революція в Україні у 2004 р. зумовили початок четвертого періоду у взаєминах двох держав. Потужними імпульсами до активізації українсько-польської співпраці стали проведення Року Польщі в Україні (2004–2005 рр.) та Року України в Польщі (2005–2006 рр.), а також перемога спільної заявки двох країн на проведення футбольного чемпіонату Євро–2012.

Таким чином, аналіз наукового доробку вітчизняних дослідників продемонстрував наявність значної кількості праць, у яких знайшла своє висвітлення проблема періодизації сучасних українсько-польських взаємин. Попри те, що за критерій для виокремлення в еволюції відносин двох держав окремих етапів вчені одностайно обирали чинники політичного характеру, обґрунтовані ними періодизації не є тотожними. Загалом, у відносинах України та Польщі впродовж 1990-х рр. традиційно виділяють три етапи, змістом яких відповідно були «активізація», «стагнація» та «пожвавлення з наступним виходом на рівень стратегічного партнерства». Вступ Польщі до НАТО, а згодом і до ЄС спричинили початок відліку нових етапів у її відносинах з Україною. З плином часу зв'язки Києва та Варшави наповнюються новим змістом, що дозволяє констатувати появу нових етапів у взаєминах між ними. Як наслідок, проблема і надалі зберігатиме свою актуальність, а тому потребуватиме створення нових ґрунтовних праць.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Колесник В.П. Український вектор східної політики Республіки Польща у 90-х роках ХХ століття / В.П. Колесник // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Науковий журнал. Серія : Міжнародні відносини. – 2010. – №26. – С. 4–8.
2. Афанасьєв І.Ю. Польсько-українські відносини 1991–2000 рр.: політична та економічна взаємодія : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.02 «Всесвітня історія» / І.Ю. Афанасьєв. – К., 2004. – 20 с.

3. Васюк В. Базові засади становлення й еволюція сучасних українсько-польських відносин / В. Васюк // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. – Випуск 15. – Рівне, 2009. – С. 69–72.
4. Герасимчук Т. Україна – Польща: стратегічне партнерство/ Таміла Герасимчук // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / за заг. ред. проф. М.М. Алексієвця. – Вип. 5. – Тернопіль ТДПУ, 2002. – С. 168–174.
5. Глібов В. Українсько-польські взаємини в пострадянський період. Деякі аспекти політичного й економічного співробітництва / Віктор Глібов, Дмитро Горун // Політика і час. – 1997. – №5–6. – С. 15–21.
6. Горун Д.О. Українсько-польські відносини (1991–1997 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.02 «Всесвітня історія» / Д.О. Горун. – Одеса, 1999. – 17 с.
7. Гуцуляк І. Курс на подвійне лідерство, або еволюція політичного виміру польсько-українського стратегічного партнерства / І. Гуцуляк // Політика і час. – 2007. – №7. – С. 37–40.
8. Киридон А. Україна–Польща: сучасний стан і перспективи узгодження зовнішньополітичних орієнтирів / Алла Киридон // Історія України. – 2012. – №13–14 (749–750). – С. 3–9.
9. Киридон А.М. Україна–Польща: узгодження зовнішньополітичних орієнтирів / А.М. Киридон // Слов'янський вісник. Збірник наукових праць. – 2011. – Випуск 11. – С. 47–53.
10. Кондратюк Т.М. Українсько-польський діалог у світлі євроінтеграційної перспективи України / Т.М. Кондратюк, Л.Ф. Кондратюк // Проблеми політичної історії України. Збірник наукових праць. – 2011. – Вип. 6. – С. 155–162.
11. Медведчук Н.А. Українсько-польське співробітництво в гуманітарній сфері: кінець 80-х – 90-ті роки ХХ століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.02 «Всесвітня історія» / Н.А. Медведчук. – Львів, 2004. – 20 с.
12. Присяжнюк Ю. Особливості розвитку польсько-українського співробітництва за сучасних геополітичних умов / Ю. Присяжнюк // Історія в школі. – 2002. – №5–6. – С. 35–40.
13. Турчин Я. «М'яка сила» України в Польщі: особливості та механізми реалізації / Ярина Турчин // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку : Зб. наук. пр. – Львів, 2012. – Вип. 24. – С. 119–125.
14. Васильєв Д. Українсько-польські відносини наприкінці ХХ ст. / Д. Васильєв, Л. Чекаленко // Нова політика. – 1998. – №4. – С. 13–17.
15. Українсько-польські відносини: потреба перезавантаження чи продовження? – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/2169860.html>

Черная Н.Н. ЭТАПЫ СТАНОВЛЕНИЯ СОВРЕМЕННЫХ УКРАИНСКО-ПОЛЬСКИХ ОТНОШЕНИЙ В УКРАИНСКОЙ ИСТОРИОГРАФИИ

В статье проанализированы периодизацию современных отношений Украины и Польши в украинской историографии, выяснены критерии, по которым во взаимоотношениях двух государств исследователи выделяли отдельные этапы, обоснована необходимость дальнейшего научного осмысления этой проблемы

Ключевые слова: периодизация, этапы, Украина, Польша, отношения, историография

Chorna N. STAGES OF FORMATION OF MODERN UKRAINIAN-POLISH RELATIONS IN UKRAINIAN HISTORIOGRAPHY

The article analyzes periods of contemporary relations between Ukraine and Poland in the Ukrainian historiography, clarified the criteria by which the relationship of two of the researchers singled out individual stages, the necessity of further scientific understanding of the abovementioned problem

Keywords: periodization, phases, Ukraine, Poland, relations, historiography